

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

**Fenomén prostituce u Romů na středním a
východním Slovensku**

Michal Douša

Bakalářská práce 2010

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michal DOUŠA**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Fenomén prostituce u Romů na středním a východním Slovensku**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Student provede terénní výzkum ve vybraných lokalitách na středním a východním Slovensku. Na jeho základě, vycházející z hypotéz, které si stanovil, a na základě odborné literatury, přehledně zpracuje vybrané téma. Pokusí se zjistit, do jaké míry se v případě prostituce vykonávané a organizované Romy, do této činnosti promítají faktory jako sociální deprivace, rozpad tradičních hodnot, ekonomické faktory a další. Pokusí se také objasnit mechanismy, jejichž působením se prostituce jako fenomén v romském prostředí šíří.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Čačipen pal o Roma. Vašečka (ed.). Bratislava, 2002 Rómska marginalita. Scheffel, D. ? Mušinka, A. (eds.), Prešov, 2004 Lidé města: Urban People. vydává FHS UK, 1/2005-15 Terénní výzkum integrace a segregace. Kužel, S. (ed.), Cargo 2000 Argonauti za obzorem západu. Lenk, L. ? Svoboda, M. (eds.), Dryada 2006 Kaj džas (Kam kráčaš). Nadácia Milana Šimečku, Bratislava 2001 Nejtěžší povolání světa. Ringdal Nils Johan, Hässlbarthová Andrea, Skálová Ivana Brno : Doplněk, 2000

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zbyněk Andrš
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2010**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Petr Pabian, Th.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 31. 3. 2010

Michal Douša

Abstrakt:

Smyslem této bakalářské práce je, jak název napovídá, především zmapování a popsání vzrůstajícího fenoménu romské prostituce ve zmíněných lokalitách. Nekladu si však ambice předložit vyčerpávající demografické statistiky, nýbrž se budu snažit vhlédnout z antropologické perspektivy pod pokličku tohoto dynamického jevu a poukázat na etnická specifika, která zde prostituci romskou odlišují od prostituce jako takové (běžné, bez etnického vyhranění) a to zejména v motivaci aktérů. Mou základní výzkumnou hypotézou je tvrzení, že tato romská „etnoprostituce“ se může odehrávat de facto pouze v urbánním prostředí, protože narozdíl od romské osady to tamní sociální sítě umožňují.

Klíčová slova:

prostituce – etnoprostituce – Romové – romská osada – městské sídliště – sociální deprivace – kultura chudoby – sociální status

Title:

Phenomenon of Gypsies' prostitution at central and eastern Slovakia

Abstract:

Sense of this bachelor paper is, how we can see in topic, mostly in surveying and describing of increasing phenomenon of gypsies' prostitution in mentioned localities. I don't lay any ambitions to provide exhausting demographical statistics, but I will try to look inside in anthropological view underhand of this dynamical appearance and refer on ethnic specifics, which contradistinguishes gypsies' prostitution from „common“ prostitution (it means prostitution without ethnical aspects in my work) mainly in actors-motivation. My basic hypothesis is statement, that gypsies' (so called) „ethnoprostitution“ may take place de facto only at urban environment, because in contrast with typical gypsies' settlement are there social networks, which enable it.

Key words:

prostitution – ethnoprostitution – Gypsies¹ – gypsies' settlement – urban development – social deprivation – culture of poverty – social estate

¹ Anglické označení „Gypsies“ odpovídá českému exonymu „Cikáni“, tedy nikoli „Romové“. Ovšem zatímco z češtiny slůvko „Cikáni“ pomalu mizí a přesouvá se spíše do literárního jazyka, v angličtině je „Gypsies“ stále živé. Proto v této práci používám sice „Gypsies“ ovšem ve významu „Romové“.

Poděkování

Děkuji všem, díky kterým tato práce mohla vzniknout. Ať už těm co mi pomáhali v terénu i v zázemí (jmenovitě například Tereze Doležalové, Michaele Šillerové, Drahomíře Gerhardtové, Jiřímu Svěrákovi či Danu Škarkovi jakožto i celé pobočce Člověka v tísni na Slovensku) a především romistovi tělem i duší, magistru Zbyňku Andršovi, který vedl mou práci a přivedl mě k zájmu o Romy. Hořce také děkuji mým respondentům samotným. Bez jejich smutných životních osudů by tato práce rovněž nevznikla.

OBSAH:

1. Úvod.....	9
2. Znepokojení – nastolení problematiky.....	10
3. Cíl práce.....	12
4. Metodologie.....	13
4.1 Terenní výzkum.....	13
4.2 Použité metody.....	14
4.3 Etika výzkumu a výzkumníka, dilemata.....	15
5. Literární rešerše.....	16
6. Romská prostituce v kontextu osady.....	17
6.1 Vígláš a Zvolenská Slatina.....	18
6.2 Rožkovce.....	20
6.3 Podskalka.....	24
7. Města – revíry romské prostituce.....	26
7.1 Dětva.....	27
7.2 Krompachy.....	30
7.3 Humenné.....	32
8. Závěr.....	35
9. Bibliografie.....	38

1. Úvod

S nástupem svobodné, demokratické a kapitalistické společnosti se usazené romské etnikum na Slovensku začalo bouřlivě měnit; ačkoli většina Romů tam stále žije v nuzných podmínkách sociálně vyloučených osad či jsou nakumulováni v zanedbaných sídlištních okrajů měst, tak se také etabluje jakási nová vlna Romů – Romů, kteří dokázali využít nových možností, jež toto společenské uspořádání nastoluje. Ne vždy však legální a poctivou cestou. Nicméně výslednicí dané situace je tak či tak nová sociální stratifikace, kterou s sebou koneckonců kapitalismus logicky nese. Ruku v ruce s materiální změnou podmínek jde však také jistý hodnotový vývoj. I tak tradicionalistickou společnost, jakou romské etnikum (když mluvím obecně) bezesporu je, postihá dle mého názoru jakási hodnotová krize. Často se jedná vsutku o radikální změny - taková malá „morální revoluce“, kterou ale může zbytek světa snadno přehlédnout. Jednou z viditelných změn, které tento přerod provázejí, je masový výskyt prostituce, která by v tradiční romské společnosti byla zcela zapovězená a nemyslitelná. Není třeba tento fakt sáhodlouze rozvádět, intimní čistota a poctivost byla vždy v romském chápání světa minimálně u žen zcela samozřejmá, a která z žen nebyla s to se jí přizpůsobit, ta se většinou v rámci romského etnika se zlou potázala². Nové podmínky, se kterými je třeba se najednou popasovat, však romské vnímání světa mění mimo jiné tím způsobem, že – padni komu padni – člověk se musí přizpůsobit penězům a jejich (ať už je jaká chce) hodnotě. Proto, ačkoli dříve by bylo absurdní, aby si dcera či dokonce matka od rodiny vydělávala prodáváním svého těla náhodným či nenáhodným klientům a pošlapávala tak princip rodiny, věrnosti a čistoty, dnes se to děje čím dále tím častěji. V této práci krom jiného tvrdím, že tato praxe !!zatím!! tedy stále ještě náleží spíše městským lokalitám. Jsou Romové ve městě jiní než ti na vesnici – v osadě?

² Lacková,E; Hübschmannová, M.: *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*; Praha : Triáda, 2002 vydání 2, ISBN: 80-86138-47-x

2. Znepokojení – nastolení problematiky

... a co je také dobré o Romech vědět

Velká většina Romů (alespoň na Slovensku) je zvyklá žít v chudých poměrech. V typické osadě, či jiném romském osídlení na Slovensku, je chudoba takřka standartem. Jistěže i tam je někdo chudší a někdo bohatší – statusy se v rámci osady liší velmi dramaticky – avšak z hlediska okolí je to takřka marginální. Okolí vnímá obyvatele osady takřka jednoduše. I materiálně jsou na tom Romové v osadě navenek velmi podobně. Chudoba tudíž velmi zásadně prostupuje do života tamních obyvatel, Romové jsou často celý život zvyklí žít neustále v nejistotě, co bude dál. Život Romů a materiální nouze se prostě dost často velmi silně překrývají. *Nane love, nane mas*³, říká se. O to více je ale nepravděpodobné, že by samotná chudoba, ve které žije usazené romské pokolení celá staletí, dokázala přivést romské ženy takto „na zcestí“ od tradiční morálky. V něčem je tedy dnešní situace oproti dřívějšímu jiná. To něco já vidím v pozbyvání sociální kontroly a v rozdílných motivacích v osadě a ve městě. Samozřejmě tyto pojmy samy o sobě nic nevysvětlí. Mezi jakýmsi „pozbytím sociální kontroly“ či městskou „motivací“ a reálnou prostitucí je těch můstků víc. Pokusím se je nastínit.

Osada je pro Romy v jistém smyslu velmi limitující. Nenabízí možnosti, které průměrné každé město nabízí. Nenabízí příliš možností střetávat se s jinými lidmi jinak než v jejich běžném životě a při běžných starostech, samozřejmě když pomineme rituály (křtiny, svatby, pohřby atd.). I tak se ale zpravidla jedná o setkávání stále se stejnými souputníky, což utužuje sociální kontrolu a jakousi imaginární společnou vizi, jež je Romům v tamním prostředí od kolébky vštěpována. Nenabízí nevšednost. Nenabízí tolik pozitivních ani negativních zážitků. Nenabízí drogy, ale nenabízí bohužel z mnoha důvodů ani nějaký strmý životní růst. Nabízí stejnost, nabízí tradici a jistotu. A stagnaci.

Situace ve městě je ale jiná.

Slovenská města nejsou budována Romy od základu - na rozdíl od osad. Romové se do měst většinou spíše přistěhovali z osad za minulého režimu – pochopitelně za

³ v dosl. překladu: „*nejsou peníze, není maso*“ – jedno z nejznámějších a nejčastěji užívaných romských pořekadel, které velmi prostým způsobem vyjadřuje, že dost často se prostě Romové nenajedí.

prací. Zde byli a jsou konfrontováni s úplně jiným životem, než jaký znají z osad. Dalším důležitým faktem také je, že se zde utváří daleko větší romská společenství, než jaká fungují v průměrných osadách. Největší romské osady, jako například Chminianské Jakubovany nepřesahují počtem svých obyvatel 2000- Když se však podíváme na mediálně velmi dobře známé košické sídliště Lúnik 9, vidíme najednou osídlení čítající 20000 Romů. V takovémto prostředí je jasné, že se budou prolínat dva základní atributy, které k rozvoji prostituce dle mého soudu přispívají – pozvolná ztráta sociální kontroly a nové motivace. Mladé Romky, žijící na sídlištích velkých měst nebo v horším případě v různých ústavech pro jakkoli problémové děti (někdy pro děti problémových rodičů) dnes více než kdykoli jindy vidí své třeba o dva, tři roky starší kamarádky, které vyměnili ošoupané, staré hadry za značkové oblečení, ve kterým budí pozornost chlapců, vidí kamarádky které se vozí v luxusních autech bílých nebo olašských pasáků a je to pro ně jasný apel – buďto budeš žít celý život nuzně jako tvoje matka, nebo zvolíš luxus. Rizika tohoto luxusu Romky v první chvíli nevidí, a proto jeho svodům často podlehnou. Ale to jsem trochu předběhl.

Dalším a zcela zásadním aspektem výskytu romské prostituce jsou drogy – počet závislých Romů na drogách na Slovensku je hrozivý⁴, bohužel není asi v moci jakékoli vlády to v tuto chvíli nějak změnit (tím spíše ne té slovenské). Drogy vedou romská děvčata (i chlapce) k prostituci rychlostí přímo závratnou a mohu říct, že kdykoli jsem během svých výzkumů narazil na drogově závislé, narazil jsem také dříve nebo později na prostituci. Není samozřejmě složité vysvětlit, proč mají k sobě drogy a prostituce (zejména u mladých narkomanů) tak blízko – drogy jsou drahé, že ano. Prostituce je jednou z mála možností, jak si celkem jednoduše drogy opatřovat. Často dokonce nikoli peníze, ale drogy jsou výplatní komoditou těmto prostitutkám. O tom také později.

Tyto dvě „motivace“ o kterých jsem v přecházející pasáži psal, se týkají spíše mládeže. Mládež se chce líbit, chce vyčnívat, chce žít lépe než rodiče a chce také brát drogy. Jenomže prostituce Romů se na Slovensku netýká „jenom“ mládeže – v současné době je to často jediný způsob, jak si v některých lokalitách něco vydělat – proto i matky od rodin někdy vyrážejí k silnicím a za zcela směšné sumy peněz se zkoušejí prodávat. Většinou ze skutku naléhavých důvodů - pro romské (jakékoli samozřejmě) matky je strašný pocit, když nemají čím nakrmit své děti. Proto čas od času, většinou zcela proti svým zásadám, vyzkouší tento způsob obživy. Jejich manželé se to nakonec

⁴ Zdroj: http://www.infodrogy.sk/ActiveWeb/d/romovia/sk/romovia_a_drogy.html

naučí tolerovat a dokonce tím získávají tyto ženy na úctě, protože se jejich domácnosti nemusí topit v takové chudobě, jako jiné domácnosti. I o tom podrobněji dále. Pojítkem těchto dílčích prvků je – jak jinak - materiální nouze. „Strategie segregovaných Romů, orientovaných na přežití, z nich dělá závislé a odkázané. Závislost má materiální povahu, protože celé jejich přežití je závislé na státních dávkách sociální pomoci a jiných institucích. Stejně riziko ale hrozí také při vytvoření sociální závislosti, neboli závislosti na jiných lidech. Dvojitá marginalizace Romů je provázána efektem znásobené závislosti – materiální i sociální. Zdvojená, znásobená závislost znamená neschopnost jakékoli aktivizace, participace, znamená ztrátu sebedůvěry i sebeúcty“⁵ To je možná úplně to nejdůležitější – ztráta sebeúcty – možná právě ztráta sebeúcty je to klíčové, to co dovolí mladým ženám jít prodávat své tělo...

3. Cíl práce

Na základě studia dostupných pramenů a především terénního výzkumu v různých městských i vesnických lokalitách středního a východního Slovenska bych se rád pokusil nastínit, jak moc je jev prostituce Romů na Slovensku rozšířený, kam až sahá a co ho asi tak způsobuje. Zejména bych se rád soustředil na objasnění pravdivosti či nepravdivosti mé hypotézy, která tvrdí, že romskou prostituci „umožňuje“ v první řadě spíše městské než tradiční osadní prostředí a především důvody proč to tak je a rozdíly mezi městem a osadou, které jsou pro fungování prostituce určující. V závěru práci bych chtěl také přednést svou vizi dalšího vývoje tohoto fenoménu.

⁵ Čačipen pal o Roma – *Súhrnná zpráva o Rómoch na Slovensku* (Vašečka a kol., Institut pre verejné otázky, Bratislava, 2002) ISBN: 80-88935-41-5 ; příspěvek Ivety Radičové nazvaný „Romové na prahu transformace“ (který jsem pro účely této práce přepsal do českého jazyka)

4. Metodologie

Data, ze kterých jsem sestavil tuto práci, jsou načerpána v zásadě ze tří zdrojů: Tím nejsilnějším je dozajista terénní výzkum, respektive několik terénních výzkumů v určitých lokalitách a určitých ročních obdobích, kterým se budu podrobněji věnovat v podbodu této kapitoly.

Dalším zásadním pramenem je studium již napsaného či vyřčeného k tématu romské prostituce v dané lokalitě. O tom více v kapitole č. 5; Posledním, avšak neméně důležitým pramenem vědění o této problematice je obecné studium Romů, jejich jazyka, historie, tradic, které mi dodávalo jakýsi paradigmatický rámeček k tomuto zkoumání. Pokud by totiž se chopil výzkumu prostituce u Romů člověk nezabývající se jakkoli jinak Romy, mohl by dle mého názoru často narazit na obtížnou interkulturní bariéru, jež se v případě tohoto tématu ještě znásobuje tím, že málokdo je zvyklý na to, aby mu někdo cizí pokládal otázky, které se jakkoli dotýkají takto choulostivých věcí, pokud to ovšem není policie či jiné orgány. Tím nechci tvrdit, že já bych měl jakožto student částečně s Romy seznámený, práci nějak zásadně zjednodušenou, ale i tak mi například určitá znalost romštiny či některých kulturních fakt romského světa, pomáhala a aspoň trochu otvírala k mým respondentům cestu.

4.1 Terénní výzkum

Terénní výzkum pochopitelně tvoří základ antropologické práce a nejinak tomu bylo v případě mé práce bakalářské. Rozdělit jsem ho do třech etap – na tři cesty. Ta první proběhla mezi 12tým a 22tým druhým červencem 2008 v rámci povinného předmětu organizovaného katedrou a pod vedením Mgr. Zbyňka Andrše na středním Slovensku. Konkrétně se jednalo o lokalitu okresního města Dětva (kde jsem byl také k tomuto tématu přiveden). Dětva, která byla v této oblasti pro mne klíčová, protíná národní silniční tah mezi Bratislavou, Zvolenem, Lučencem a Košicemi. Je to proto místo vybízející k prostitučním aktivitám, které se nevyhýbají romské populaci. Dále jsem navštívil blízké obce Vígľaš a Zvolenskou Slatinu a také město Filákov, ležící v maďarském příhraničí. Při této cestě jsem se především seznamoval s terénním výzkumem jako takovým a zažíval první fascinace z konkrétních terénních poznatků. Tyto poznatky mi pak posloužily především ke komparaci s poznatky z již

individuální, stěžejní – druhé – etapy/cesty, jež se realizovala o rok později na východním Slovensku;

Mezi 12.tým a 26.tým červencem 2009 jsem absolvoval dvoufázový dílčí výzkum – první týden jsem docházel do romské osady zvané Rožkovce⁶, ležící blízko hlavního tahu vedoucího z Popradu do Prešova, 7 kilometrů severovýchodně od Levoči. Byl jsem tam vedený jako dobrovolník komunitního centra a měl jsem tak dobrou výchozí pozici jednak pro detailnější výzkum v samotných Rožkovicích a jednak pro zběžnou analýzu situace v okolních obcích na Spiši - zejména Žehra a Krompachy, jež bych svým charakterem přiřadil k lokalitám městským. Druhý týden svého pobytu na východním Slovensku jsem strávil na doporučení slovenské pobočky organizace Člověk v Tísni (jež se tamní romskou prostitucí rovněž zabývá) především ve městě Humenné, které bych označil za jakousi „vlajkovou loď“ mého výzkumu, neboť tuto část považuji za výzkumně nejkvalitnější a nejpropracovanější. Zároveň jsem krom Humenného při mé cestě (realizované na silničním stopu a ve stanu) stihl kratší návštěvy spojené s pozorováním a rozhovory také v dalších městech – Prešov, Sečovce, Michalovce, opravdu okrajově ještě Košice a Vranov nad topnou. Nechci samozřejmě tvrdit, že ve všech těchto lokalitách jsem nasbíral hloubkové a hodnověrné materiály a že mám zmapovanou situaci tam všude, nicméně jsem si jist, že i tyto kratší zastávky a jejich výzkumné výsledky mohou být z celkového pohledu zajímavé, neboť i ony jsou kamínky (byť maličkými) v mozaice celé mé práce. Třetí etapu /neboli cestu v mém terénním výzkumu jsem uskutečnil od prvního do devátého února a vedla opět do spišské osady Rožkovce, které svou etnografickou věrností na mě působily velmi dobrým dojmem a samozřejmě jsem tuto cestu nezasvětil čistě jen mému tématu, ale také sběru ostatních poznatků o Romech, zlepšování dovednosti v romském jazyce, krásné přírodě zimní Spiše a sánkování na tamních svazích s romskými dětmi. Z hlediska výzkumu jsem tuto cestu zasvětil především dialektickému pozorování změn v antropologickém schématu sociální sítě té osady s akcentem na všecko, co by se jakkoli mohlo dotýkat prostituce. Míneho pozorování změn od mé poslední návštěvy Rožkoveců.

4.2 Použité metody

⁶ Rožkovce nejsou samosprávné obce jako takovou, jsou pouze součástí obce Dolňany (<http://www.dolany.sk/>). Vymezení mezi Dolňany a Rožkovci je etnické.

V průběhu výzkumu jsem shromažďoval data za využití kvalitativních metod. Základními postupy bylo pozorování a to většinou pozorování nepřímé, skryté, které sloužilo k zápisu konkrétních dat bez jakéhokoli vlivu mě jako výzkumníka na jejich kvalitu. Tuto metodu jsem používal především při sběru přímých „tvrdých“ terénních dat, například když jsem na základě indicií získaných během předchozích rozhovorů a pozorování pozoroval vzácné shody v časovém odstupu mezi příjezdy taxikářů pro provokativně oděné mladé Romky v obci Podskalka u Humenného. Důležité pro mě bylo, abych lidmi v dané lokalitě nebyl jako observant identifikovaný, protože by to často mohlo zhatit či narušit mé další snažení a v jistých chvílích bych tím mohl i sám sebe vystavovat určitému riziku, například riziku fyzického napadení ze strany lidí, kteří jakýmkoli způsobem jednají nelegálně a nemají zájem o to, aby toto jejich jednání kdokoli jakkoli evidoval.

Druhou velmi často používanou metodou byl polostrukturovaný rozhovor, při kterém jsem musel povětšinou plnit dva účely – za prvé bylo nutné u respondenta vytvořit pocit, že otázky které mu kladu nemají pro něj nějak nevyhovující význam. To znamená, že pokud jsem se na základě nějakých dříve sebraných informací dostal k rozhovoru s člověkem, jehož jsem podezříval z lichvářství a obchodu s bílým masem, bylo nutné „zaonačit“ rozhovor tak, aby tento člověk měl pocit, že s ním mluvím kupříkladu proto, protože mě zajímá jak se v jeho lokalitě žilo Romům během hospodářské transformace nebo třeba proto, protože bych se rád dozvěděl, kde si v tomto místě mohu trochu „zašpásovat“ s romskou prostitutkou a kde takovou nějakou mohu nalézt...Obecně vzato jsem se za potenciálního klienta musel vydávat velmi často, protože jinak by na mé respondenty tyto otázky musely nutně působit přinejmenším podezřele. V mnoha situacích jsem také použil rozhovor nestrukturovaný, zejména když jsem se ke zdroji informací dostal náhodou a nepřipraven. V jednom případě bych mohl svou výzkumnou metodu klasifikovat dokonce jako nepřímé pozorování, to když jsem navštívil louku poblíž Dětvy, která fungovala jako nepsané místo pro „výkon“ prostituční činnosti. Abych neuváděl nikoho do rozpaků – na základě odpadků, které jsem tam nacházel, jsem určoval, jak moc „frekventované“ toto místo je a kdo ho asi tak navštěvuje.

4.3 Etika výzkumu a výzkumníka, dilemata

V rámci pravidel vědecké práce a také jakýchsi pravidel slušnosti a respektu je zapotřebí se v terénu chovat především tak, aby to jakkoli nepoškozovalo „zkoumané

subjekty“ a také terén jako takový. Ačkoli tento obecný etický kodex zahrnuje také požadavek jakéhosi informovaného souhlasu aktéra⁷ a co nejméně zatajování a mlžení ze strany výzkumníka, je přese všechno jasné, že některé výzkumy se nedají dělat tak zcela otevřeně. Zde je namísto říci, že ten můj výzkum (alespoň dle mého názoru) by se dal přesně mezi tyto zařadit. Proto při všem vědomí, že jsem si nepočínal zcela tak, jak předepisuje etický kodex, bych se rád odvolal na Giddensovu formulku, která říká, že „*Utajování výzkumu nebo jeho tématu lze ospravedlnit jen potenciálním přínosem pro společnost jako celek.*“ (A. Giddens, 1999: 525).

Pochopitelně by ode mě znělo poněkud nadutě, kdybych se snažil svá etická selhání krýt jakýmsi přínosem pro společnost, avšak z druhé strany bych na svou obhajobu řekl, že právě ta skrytost, to jakési „podsvětí“ ve kterém je tento sociálně – patologický jev, jež tvoří mé výzkumné téma, zašifrován před společností, to je právě důvod mého někdy – ne – zcela – etického jednání. Přínos pro společnost pak vidím v tom, že do této problematiky pak může alespoň touto malou škvírkou nahlédnout. Naprostou samozřejmostí však je, že moji respondenti zůstali v anonymitě a jakoukoliv fotodokumentaci jsem pořizoval pouze s jejich informovaným souhlasem – tedy moje fotodokumentace se týká pouze těch respondentů, jež byli s mým výzkumem seznámeni. Proto snad alespoň základní premisu – tedy nepoškodit respondenty a terén – jsem dodržel.

5. Literární rešerše

Vzhledem k již výše zmíněné aktuálnosti a neprobádanosti mého tématu jsem se nemohl příliš spoléhat na ucelené knižní zdroje. Výjimku pak tvořila například studie Zdeňka Scheffela nazvaná „Romská marginalita“, jež mi částečně otevřela oči ohledně problému sociální deprivace, ze kterého může prostituce vycházet. Dále bych zmínil velice sofistikované dílo, jež vydala Nadácia Milana Šimečky pod názvem „Kaj džas“ (Kam kráčíš), jež uceleně informuje o romsko-slovenském soužití nevyjímaje přitom jevy sociálně patologické. Za můj hlavní zdroj bych označil sborník nazvaný „Čačipen

⁷ Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum*, Portál, 2005, ISBN: 978-80-7367-485-4

pal o Roma“, což je vlastně jedna velká souhrnná správa o životě Romů na Slovensku čítající 43 různých kapitol od obecné historie, přes jazyk, bydlení, životní strategie, vzdělání atd. atd. až ke vztahu k majoritě a politické situaci. Na tomto sborníku se podílelo 48 odborníků v čele s editorem Michalem Vašečkou a nepřeborné kvantum informací, jež jsem se zde dočetl, mě dodalo odrazovou plošinu pro celé zkoumání. Z dalších zdrojů bych uvedl především zprávu slovenské pobočky organizace Člověk v tísni, která mapuje výskyt romské prostituce na Slovensku. V této zprávě jsou také zahrnuty poznatky mezinárodní organizace La Strada, jež také bojuje zejména s nucenou prostitucí. Ohledně internetových zdrojů bych zmínil některé romské časopisy, především Romano džaniben a a také server romea.cz, které často na některé patologické jevy uvnitř romské komunity reagují. Pomohly mi také některé jednotlivé studie, například studie na téma romské migrace ze Slovenska od dr. Uherka či analýza obchodu s romskými ženami v osadách napsaná Martinou Juráskovou.

6. Romská prostituce v kontextu osady

V této kapitole se budu věnovat především rozboru svých poznatků o romské „etnoprostituci“ z hlediska tradičního usedlého prostředí – osady.

V zásadě jsem tento jev zkoumal ve třech lokalitách, dvou středoslovenských a dvou východoslovenských. V případě středoslovenských se jedná o klasické osadní typy, které fungují většinou jako jakýsi „přílepek“ k obydlím majority. Konkrétně tedy budu mluvit o dvou blízkých vesničkách v okrese Dětva – Vígľaš a Zvolenská Slatina. Tyto moje poznatky by však měly mít pouze doplňující roli k mým stěžejním – východoslovenským – lokalitám a to spišské osadě Roškovce (rovněž náležící administrativně pod jinou obec obývanou Slováky) a nakonec k velmi zajímavému případu Podskalky, která je osadou příměstskou, jež náleží k městu Humenné. Na jejím příkladu bych chtěl prezentovat některé ze svých nejzásadnějších poznatků, jelikož tato osada má pro můj výzkum exkluzivní význam, neboť podobně jako kupříkladu mediálně známá Žehra (jež jsem zatím nezmiňoval) je sice svou infrastrukturou stále spíš osada, avšak kumulací obyvatelstva se může rovnat

některým menším městečkům. A co víc – hustotou zalidnění může směle soupeřit s sídlišti velkých měst. Důležité je, že takovýto nepříznivý stav u těchto osad vznikl náhle, nárazově, stěhováním odjinud. Proto si některé patologické jevy v těchto lokalitách můžeme ukázat takřka v „přímém přenosu“...

6.1 Vígl'aš a Zvolenská Slatina

Vígl'aš⁸ a Zvolenská Slatina⁹ jsou si na první pohled velmi podobné vesnice. Některé demografické podrobnosti o nich je možno se dočíst na internetových stránkách těchto obcí, každopádně jak počtem obyvatel, tak jeho skladbou jsou si podobné jako vejce vejci. Obě je najdeme v banskobystričském kraji v okrese Dětva pod pohořím Poľana. Romů žije v obou těchto osadách (přidružených k obcím) řádově několik set, dle mého odhadu ne víc než 200 v každé z nich. Proto se ani nedá hovořit o nějak zvlášť velkých sociálních sítích, jež by zde měly fungovat.

Romové tam bydlí v klasických jedno-či-dvouprostorových domečkách¹⁰, tedy žádné bytovky či jiné typy bydlení, kde by se obyvatelstvo příliš kumulovalo, zhušťovalo, a tím se vytvářelo vhodné podhoubí pro patologické jevy spojené se sociální vyloučeností v kontextu kultury chudoby.¹¹ Samozřejmě že v dnešním chápání je romská osada jako taková sociálně vyloučená lokalita, avšak rozdíl který v tom vidím já je ten, že tyto romské osady nad sebou samými neztratily původní sociální kontrolu a tudíž o nich můžeme mluvit jako o romských osadách v tradičním slova smyslu. Měl bych také zmínit, že v blízkosti obou obcí leží spojující Zvolen s Dětvou, tedy komunikace důležitá především v rámci kraje, do kterého obě tyto města spadají. Ve Zvolenské Slatině jsem mluvil s věhlasným romským řezbářem Ivanem Berkym (souhlasil s uveřejněním v mé práci), který krom svých řemeslných a uměleckých kvalit disponuje také poměrně silným přehledem o tamní romské komunitě a také působí mezi Romy jako významná zastupitelská autorita. Na téma prostituce on nahlíží především v politickém a sociálním kontextu, protože podle něj je za masivní romskou prostitucí liberalizace poměrů a vybydlování romských osad za komunismu. Absolutně vyloučil jakoukoli možnost, že by kterékoli z děvčat jak ve Zvolenské Slatině, tak ve Vígl'aši se mohlo prostituci věnovat, protože potom prý *on by musel*

⁸ www.viglas.sk

⁹ <http://zvol.slatina.szm.com>

¹⁰ Čačipen pal o Roma – *Súhrnná zpráva o Rómoch na Slovensku* (Vašečka a kol., Institut pre verejnú otázku, Bratislava, 2002) ISBN: 80-88935-41-5 ; příspěvek Alexandra Mušiny popisující schémata v bydlení Romů.

¹¹ Jakoubek M.: *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha. 2004. ISBN 80-86140-21-0

být ten, ke kterému by se něco takového doneslo nejdřív. Pan Berky tvrdí, že zdejší osady se za dlouhý čas příliš neproměnily. Často vidí policejní vozy, které přijíždějí do osad rozhánět drobné rvačky či hledat zloděje měděných drátů, avšak to není žádný významný rozdíl oproti dobám minulým. Osady jsou sužovány nebývalou nezaměstnaností, kterou však obyvatelé neřeší například tak, že by muži posílali své ženy si přivydělávat prostitucí. Takové ženy by v osadě nebyly trpěny. Nemůže však vyloučit, že některé *nečisté*¹² obyvatelstvo, žijící na okrajích těchto osad se nevěnuje podobným nepřipustným činnostem. Zaznamenal prý něco ve smyslu, že že tam je silný alkoholismus a silná benevolence k čemukoli.

Po dalším zkoumání těchto dvou osad jsem uznal, že hledat zde prostituci opravdu nemá příliš smysl, protože pro místní je zdá se dost nepochopitelným slovem. Zkusil jsem tedy „chytit nahozenou udičku“ a porozprávět s oním „extrémně sociálně-vyloučeným obyvatelstvem v rámci sociálně vyloučené lokality“; tedy s *degeši* v osadě. Podle indicií, které mi poskytli moji výzkumní kolegové to měli být například obyvatelé jednoho domu na okraji Vígl'aše. Romové mě před takovou návštěvou varovali a mě se nakonec ani nepodařilo s těmito lidmi nějaký smysluplný rozhovor navázat. To se mi ovšem podařilo ještě týž večer, protože tři z těchto lidí se přišli „družit“ k našemu ležení nahoře v ruinách zámku Vígl'aš. Již od začátku mě překvapovalo, že tito lidé příliš nesdílejí některé rituální zvyklosti Romů, nedali se vystrašit představou *mul'a*¹³ a když jsem jednomu z nich – řikejme mu třeba Janko - vyprávěl o zážitku, při kterém jsem zpozoroval v řece hada, rovněž zůstal v klidu a řekl mi, že hady sám občas chytá. To mě opravdu velmi zarazilo.¹⁴ Nemohu vyloučit, že tito lidé mají nějakou zkušenost s prostitucí, avšak oni sami na moje nepřímé otázky odpovídali spíše odmítavě. Proto, ačkoli se jedná o klasické nečisté Romy, tedy Romy nedodržující romské nepsané rituální zvyklosti – *degeša* - usuzuji, že v tomto venkovském prostředí je prostituce i na ně poněkud „silné kafe“. Ale pozor – za vysvětlením proč to tak vidím je spíše věk těchto respondentů a větší svázanost s tradiční romskou kulturou a érou, kdy prostituce zdaleka nebyla tak rozvinutá a byla

¹² Nečistí Romové, neboli *degeša*. Zdroj např. Jakoubek, M., Hirt, T.: (Plzeň, 2004)

¹³ *Mul'a*, neboli duchové zemřelých, jež straší živé zdroj např. Lacková E.: Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou. Praha. 1997. ISBN 2-7384-8756-4

¹⁴ Had je rovněž v romském vnímání velmi nečistý, dokonce hnusný – *džungalo*- a Romové se jich tradičně velmi bojí a vyhýbají se jim. Zajímavé ovšem je, že ve starověku v Indii prý právě Romové (nebo jejich předchůdci – Domové) někdy vydělávali jako krotitelé hadů – v tamní hierarchii byli braní jako nejnižší kasta – páriové.

obecně více postihována a zavrhována, než je tomu dnes. Tím chci říci, že kdyby tito *degeša* byli mladšího věku, vůbec by mě inklinace k prostituci nepřekvapila.

Několik hodin výzkumu jsem v této oblasti jsem také věnoval pozorováním dění na přilehlé silnici, která by logicky mohla být jedním z mála míst, kde místní Romky mohly prostituci provozovat. Měl jsem „štěstí“ a dvě pravděpodobné prostitutky jsem skutečně zahlédl. Později jsem však tyto dvě mladší dámy potkal na sídlišti v Dětvě a nemám jakýkoli důvod se domnívat, že by bydlely ve Vígľaši či ve Zvolenské Slatině.

6.2 Rožkovce

Rožkovce jsou, jak jsem zmínil již výše, romská osada administrativně připadající po Doľany, obydlené Slováky. Celkově mají Doľany asi 600 obyvatel, z toho 60 – 70% tvoří Romové právě v Rožkovicích. Zajímavé však je, že Rožkovce mají stále stejnou rozlohu, kterou měli původní Rožkovce před 80ti lety, když ještě nebyly romskou osadou, ale obcí Slováků. Tehdy tam žila zhruba třetina obyvatel, co teď. Před těmi osmdesáti lety se tam ovšem přistěhoval první Rom (jakýsi Gejza Tulej) a od té doby se tam sestěhovali další a další Romové, kteří zároveň (ať už chtěně či nechtěně) vytlačovali původní (slovenské) obyvatelstvo. Dnes tvoří Tulejovci majoritní rod v této osadě (možná by bylo přesnější říct vesnice¹⁵). Žijí tu však i jiné rody, Jeden s vyšším sociálním statutem, ostatní – malé rody – s nižším. V rámci této osady jsem nenašel žádné obyvatelstvo, které by bylo z ní zcela vyloučené. Udržet si rituální čistotu je zde skutečně pro každého velmi důležité a nikdo se nechce být považován za *degeše*. Dle mého názoru to může souviset právě s tím, že Rožkovce nejsou klasickou osadou, kde by se statusy připisovaly stovky let k nějakému rodu či rodině, protože *nějaký praprapradědeček Ferko by kdysi dávno pil zkaženou vodu...* to je výhodou, protože při obydlování této vesnice měli lidé možnost přijít takřka s čistým štítem, bez toho, aby byli nazíráni a etiketizováni kvůli svým předkům. Je to vlastně podobné, jako když se všemožní imigranti s různou minulostí sestěhovali do „Nového světa“, kde začínali své nové životy. V případě Rožkoviců si samozřejmě nemůžeme myslet, že by se tam opravdu setkávali lidé, kteří by tam začínali zcela nové životy a nikdy předtím se neviděli,

¹⁵ Romská osada v pravém slova smyslu je jakýsi usedlý tábor, kde Romové v jisté chvíli symbolicky „zakončili kočování“ a usadili se (*Cigáni na Slovensku, Historicko etnografický náčrt* - Horváthová, Bratislava 1964). Osady nenesou většinou jméno, jsou totiž jen obyčejně přidruženy k obci Slováků. Některé dostanou jméno časem, vždy je to exonymum. Rožkovce proto specifickým usídlením tvoří výjimku a splňují spíše kritéria vesnice, ačkoli z hlediska struktury soc. sítí je to určitě osada jako jiné osady.

avšak i sama změna prostředí souvisí s odbouráním starých statutů (přirozeně, že lidé, kteří tam přicházeli s lepším statutem si ho snažili udržet i tam, to se v opačném případě pochopitelně říct nedá..).

V důsledku toho, si obyvatelé své statuty více hlídají, protože jim nejsou připsány stovky let, ale třeba jen desítky, nebo stále ještě procházejí procesem získávání a připsání statutu. Když se podíváme na klasickou osadu, vidíme že tamní *degeša* si svůj statut (podobně jako v kastovní Indii) víceméně předávají z generace na generaci. Zbavit se tohoto negativního „ocejchování“ jde jediné přes úspěch mezi majoritou, který u Romů vyvolává obdiv. Někdy úplná drobnost může za jakési prokletí celé budoucí rodiny, která pak – protože ji stejně nedá komunita šanci dokázat, že to tak není – se skutečně propadá a dělá věci skutečně nečisté, protože se nemá šanci ani možnost prezentovat jako čistá. Teď se konečně tímto velkým obloukem vrátím k prostituci – takto negativně nazíraná rodina, osoba či jedinec většinou nedostane žádnou šanci se uplatnit v rámci romské komunity a proto se nemusí vůbec snažit vyhovovat předepsaným standartům života Romů, naopak se ale musí snažit vydělat si na živobytí jakkoli (bez pomoci ostatních Romů v osadě) a z toho vyplývá, že právě prostituce mezi Neromy je pro dívky vlastně jedním z mála řešení (byť pro ně samotné morálně velmi problematickým), protože nemají ani vzdělání, ani schopnosti, ani pracovní zkušenosti a bývají silně diskriminovány.

Z výše popsaného by se tedy dalo usoudit, že v Rožkovicích prostituci nenajdeme. Přesto je třeba nahlížet na věc z více pohledů;

V této osadě žije jedna rodina, která na tom sociálně relativně není zle, především matka je vnímána velmi solidně, neboť je jako jedna z mála zaměstnaná a to v místním komunitním centru, které je osadou celkově velmi kladně přijímáno a v osadě s úspěchem působí. Tato žena tedy působí tak trochu jako kulturní tlumočnice mezi slovenským poskytovatelem této služby a místními Romy. Dcera této ženy je na první pohled velmi půvabná dívka, která působí velkou pozornost mezi chlupci. Krom její přirozené krásy je to také dáno lepším materiálním zajištěním rodiny – dcera chodí lépe oblékaná než její vrstevnice, kupuje si líčidla atd. atd. No a takovéto odlišování způsobuje mezi Romy závist, která se pak přetavuje v pomlouvání. Romové, jelikož jsou pověřiví a řídí se zásadou, že na každém šprochu je pravdy trochu si samozřejmě takovéto pomluvy berou často k srdci a přinejmenším se někdy na tuto dívku špatně dívají a šeptají si různé věci. To ještě ovšem není to nejzásadnější. Tato dívka nemá stálého partnera, což vzhledem k jejímu věku (18 let)

a její kráse klade opět další otázky a podhoubí pro další „klepy“. Zapříčiněno je to tím, že partner, kterého si našla před několika lety, se odstěhoval za prací do Anglie a našel si jinou ženu. Od té doby v tomto smyslu klesnul statut této dívky a opustil jí i druhý muž v osadě, které si našla. Pak ještě jeden a v tuto chvíli je ona prakticky bez jakékoli šance si kohokoli v této osadě najít, protože by ji s největší pravděpodobností velmi záhy opustil, neboť tato dívka pomalu ale jistě nabrala, i přes svůj dobrý původ, status lehké holky. Sami romští chlapci, s nimiž jsem měl možnost se o ní bavit mi řekly, že to je určitě prostitutka. Proto se začíná pokukovat (ač nerada) více a více mezi Slováky, kde ovšem (pokud nebude mít velké štěstí), nejspíš získá podobný status jako u Romů a (samozřejmě nechci věštit budoucnost) nakonec je pravděpodobné, že se s tímto statutem sama smíří a skutečně se stane prostitutkou, protože pro ní bude výhodnější, když si o ní všichni budou myslet, že je prostitutka a ona by jí nebyla, než když jí nebude, ale stejně si to o ní okolí myslet bude. Tomu však zatím brání její náležitost k rožkovské komunitě. Té by se musela nejdřív vzdát, či být vyobcována.

Teď jsem samozřejmě popsal jen jeden jakýsi partikulární případ se svou vlastní, unikátní historií a však i na tomto příkladě se dá ukázat, že prostituční chování nejspíš silně souvisí se statutem, který jedinci připisuje okolí.

V blízké souvislosti s Rožkovci bych se rád zmínil o vesnici s názvem Spišský Hrhov. Ta leží od Rožkovců asi 20 minut chůze z kopce dolů a pro obyvatele Rožkovců je to nutná spojnice při cestách například do Levoči, do Spišského Podhradie či do přímo do Spišského Hrhova.

Mezi Hrhovem a Rožkovci tedy existují určité nevyhnutelné vazby, především mladí Romové v Rožkovcích se s těmi hrhovskými přáteli.

Spišský Hrhov je o něco větší než Rožkovce, potažmo Doľany a je hlavně zcela jinak uspořádán, neboť leží podél silnice národního významu spojující Poprad s Prešovem a Košicemi. Od této silnice se také odvíjí infrastruktura Sp. Hrhova. Najdeme zde například obchůdek s ovčím sýrem pro turisty, najdeme zde motorest pro unavené řidiče a najdeme ztu také prostitutky. Většinou mladé Romky okolo 15ti let. Odhalit, kde se tu berou, není nijak složité. Přímo u silnice, na kraji Hrhova je v parku skrytá velká státní budova nesoucí název „Reedukačné centrum pre mládež“. V jeho blízkosti, či o kus dále není vzácností přes léto vídat spoře a provokativně oděné náctileté Romky, v očekávání automobilu, který jim zastaví. Že se nejedná o stopařky mi potvrdilo pracovníci slovenské pobočky Člověka v tísni, jež se obchodem s lidmi a

nucenou prostitucí mezi Romy rovněž zabývají. Prostituce byla do oněch míst zavlečena jedním romským pasákem, který mladé chovankyně stimuluje a platí pouze symbolicky – například cigaretami či lehkými drogami. Sám pak od klientů přijímá částky okolo 20ti euro, což je poměrně levné, protože se jedná o mladé a tedy atraktivní dívky. Dá se předpokládat, že tato praxe nemůže vydržet dlouho, protože samy dívky dřív nebo později přicházejí na to, že mají větší cenu a že se nemusí nechávat od pasáka okrádat a zneužívat. Jenomže problém je v tom, že jakmile si zvyknou vydělávat tímto způsobem, už se od něj těžko odtrhnou. Naučí se prostitucí vydělávat mnohonásobně víc a nedávat zbytečné peníze onomu pasákovi, avšak s jejich životními vyhlídkami to jde razantně z kopce, neboť tyto dívky většinou záhy odcházejí „pracovat“ například na západ Čech nebo do Německa¹⁶, kde ještě nějaký čas mohou relativně velmi slušně vydělávat, ale v jisté chvíli, která většinou nastane dříve, než by si tyto ženy mohly samy uvědomit, se stane na trhu de facto neprodejným zbožím. Když to spojíme s pravděpodobnou závislostí na drogách, která tyto ženy potkává, pak se skutečně jedná o neradostné příběhy...

Samozřejmě že v takovémto dětském domově fungují zcela jiné sociální vazby než v romské osadě...rodiče dívek se o ně většinou prakticky vůbec nezajímají a nevychovávají je, ony touží alespoň po nevšedním zážitku, po rozptýlení a k tomu všemu jsou potřeba peníze. Navíc prostituci většinou nevnímají zdaleka tak negativně, neboť mají vzory ve svých kamarádkách, které začnou najednou chodit lépe oblečeny a zajímají se o ně muži. Bohužel jim často nedochází, že to je všechno jen přelud.

Tato odbočka s Rožkovci zdánlivě příliš nesouvisí, avšak podle mě to rožkovskou mládež, která se s některými chovankyněmi stýká, může do budoucna ať už pozitivně nebo negativně ovlivnit.

Abych tedy shrnul své poznatky z této osady, pak můžu skoro vyloučit, že by se tam některá dívka v současné době prostituci věnovala (toto mínění je také s velkou jistotou podepřeno komunitním pracovníkem organizace Člověk v tísni, který soustavně v této osadě již dva roky působí – celkově vzato je vizí této organizace zaprvé odstraňovat sociální exkluzi a za druhé **vytvářet pozitivní motivace**), neboť tam fungují silné mechanismy sociální kontroly a silné pozitivní motivace pro to být

¹⁶ Trafficking in Human Beings in Central Europe, 2005
Published by La Strada Czech Republic, o. p. s. ISBN: 80-239-4212-3

lačhi romni – dobrou romkou, avšak aktuální dynamický děj může v souvislosti s celkovou modernizací života Romů přinést i v tomto směru změny.

6.3 Podskalka

Podskalka je v rámci mé práce dost specifická. Leží asi dva kilometry od Humenného a do roku 2005 byla běžnou romskou osadou čítající něco okolo 300 obyvatel, s běžnou úrovní nezaměstnanosti a kriminality. Pak se však stala jedna velmi podstatná věc – právě z Humenného bylo vystěhováno asi 2500 Romů – obyvatel panelákových domů v centru města – neplatičů, kriminálních, alkoholiků – právě sem na Podskalku. Ne všichni pravda asi skončili na Podskalce, úřady dokonce tvrdí, že někteří byli vystěhováváni do Bratislavy a do Prešova, ale místní říkají, že to je holý nesmysl a že naprostou většinu z těchto lidí je možno nalézt na Podskalce. Tedy jsem se od svého původního cíle – Humenné (z doporučení Člověka v tísni) – musel podívat na Podskalku.

Dovezla mě tam jedna velmi energická paní, která se mi později představila jako Drahomíra Gerhardtová (souhlasila s uveřejněním). Projevila velký zájem o můj výzkum a dala mi nějaké další výchozí tipy. Jedním z nich bylo další Reedukační centrum (tato centra nejsou zrovna domovem mravnosti..), umístěné nedaleko zmíněné Podskalky. Dokonce mi sjednala provedení Podskalkou za asistence dvou chovankyň – dvou šestnáctiletých Romek. Ty dvě samy o sobě nebyly příliš sdílné, a na otázky dotýkající se prostituce odpovídaly vyhýbavě. Spíše však záporně a popíraly, že by na Podskalce fungovala prostituce. Nakonec mi ale jedna z nich řekla, ať se zkusím zeptat v tzv. Nové Podskalce, což bylo místo na okraji oné Podskalky, kde byly dvě bytovky a žilo zde velké množství sestěhovaných Romů z Humenného. Byla to velmi chudá čtvrť. Zajímavé bylo, že obě řekly, že v této části Podskalky bydlí. Na dotaz, proč jsou umístěny v Reedukčním centru mi řekly, že je to pro to, aby za ně rodiče nemuseli tolik platit. Ještě před návštěvou podskalských chudinských bytovek jsem si promluvil se podskalskými starousedlíky, především s jedním, který působil velmi dobře situovaně a měl obchůdek se smíšeným zbožím – jediný v Podskalce. Řeč byla o všem možném, dokonce i o lichvě. Sám tento pán přiznal, že sám kdysi lichvařil, ale..“že už je to déle“. o drogách (které jsem se během svého zkoumání naučil hledat všude, kde jsem očekával prostituci) mluvil spíše v žertu, o prostituci nechtěl ani slyšet. Po tomto rozhovoru mě dovedla děvčata k takzvané „vajdkyni“.

Není to samozřejmě žádná olašská předačka, je to prostě žena, která má největší vzdělání z osady a tak byla pověřena jejím řízením (předpokládám). Tuto ženu jsem nezastihl v jejím bytě (náležícím k jedné z bytovek), ale přímo v jejím úřadě – malé boudě s počítačem. Nepřivítala mě příliš ochotně, ale po čase se se mnou dala do hovoru. Mluvila o bídě na Podskalce a jiných podobných problémech. Dokonce přiznala, že Podskalka má spoustu problémů s drogami a také s lichvou. Tématu prostituce se vyhýbala a obchod s lidmi popírala. Díky jejímu vyprávění jsem získal tip na další lokalitu a to jednu z nejchudších na Podskalce – tam prý jsou lidé stíženi lichvou.

Byl to komplex maringotek, velmi nuzně vybavených. Tamní Romové mě pozvali dál a velmi ochotně vyprávěli o svých problémech. Mluvili také o přistěhovaných maďarských Romech, kteří znepříjemňují život na Podskalce. To jsou prý ti z Humenného¹⁷. Lichvu rovněž přiznali, prý si většinou půjčují na padesátiprocentní úrok. Zcela otevřeně řekli, že jejich sousedé prodali dceru do Portugalska, protože jim nic jiného nezbylo. Teď tam prý pracuje v nočním klubu.

Případů prodeje děvčat lichvářům není na východním Slovensku málo. Jedná se především o zadlužené rodiny, které se takto vykupují a potom také o dívky, které se dají obchodníkům s bílým masem dobrovolně¹⁸. Většinou za tím stojí závislost na drogách nebo prostě jen touha po větším materiálním blahobytu.

Po návštěvě v této extrémně chudinské lokalitě jsem zamířil znovu do prostoru velkých bytovek, mezi nové přistěhovalce. Velmi zajímavé tam bylo, že tam několikrát během jednoho odpoledne přijelo taxi a vyzvedávalo různé mladé, vyzývavě oblečené dívky. Bohužel nemůžu s jistotou rovnající se 100 procentům říci, že se jednalo o prostitutky, protože jsem neměl to štěstí se s nějakou dát do řeči a protože mladší děti, se kterými jsem se bavil, mi nic takového ani nic jiného nepotvrdili. Co je však jisté, tak že taxislužba v Humenném skutečně prostitutky sváží do lokalit, kde se prostituce provozuje nejlépe¹⁹.

Pokud mám poznatky z Podskalky nějak utřídit, pak bych chtěl poukázat především na jednu věc – Podskalka dnes disponuje infrastrukturou běžné romské osady, avšak strukturou svých sociálních sítí se daleko více podobá chudinské čtvrti, romskému sídlišti, slumu...pro bezmála tři tisíce obyvatel je tam jeden malý obchůdek

¹⁷ V činžovních domech v Humenném žilo dle terénního sociálního pracovníka prý mnoho Romů přistěhovaných z Maďarska, kteří velmi špatně vycházeli s tamními slovenskými Romy. To bylo jedním z důvodů vládního vystěhování obyvatel – viz podkapitola „Humenné“ v kapitole č. 7

¹⁸ http://www.alianciazien.sk/files/Analiza_romskej_problematiky.pdf

¹⁹ Více v kapitole 7, podkapitole „Humenné“

s potravinami, žádná restaurace, defakto nic jiného než bydlení. Takřka stoprocentní nezaměstnanost, velké zahuštění lidí, velmi vysoká kriminalita, alkoholismus, drogy, prostituce. V takovémto prostředí už se skutečně nedá hovořit o kultuře Romů (ačkoliv je tato osada Romy ze 100% tvořena), ale o kultuře chudoby, kultuře zoufalství, zmaru... v mé práci jsem nechtěl příliš hovořit o obci Žehra – jednak proto, protože z médií je známá až dost a také proto, protože jsem ji příliš neprozkoumal. Co však mohu říci je, že je velmi, velmi podobná Podskalce a to i svou historií...ze středně velké osady se násilným sestěhováním stalo extrémně nuzné sídliště, bez infrastruktury, bez práce, bez naděje...když jsem se tam procházel, zkusil jsem se namátkou zeptat nejhezčí dívky (dle mého zběžného zdání), za kolik euro bych bych si ji mohl „pronajmout“. Chvilku přemýšlela a pak odpověděla, že za dvacet euro bychom se jistě dohodnuli. Když jsem odvětil, že je to moc, pak ochotně slevila na polovinu. Pochvíli dohadování s nelibostí odešla.

Tolik tedy k prostituci v kontextu romské osady ve vybraných lokalitách středního a východního Slovenska. Pokusil jsem se obsáhnout různé osadní typy – od klasických osad bez nějakých drastických vnějších vlivů přes postupně obydlovanou osadu během celého dvacátého století až k smutným případům osad, které postihly zásadní obraty ve vývoji a které z nich učinily hřbitov nadějí, perspektiv a spokojeného života. Jsou smutným obrazem bezradnosti jak Romů v nich žijících, tak i politiků, jež je tam nechali sestěhovat.

7. Města – revíry romské prostituce

Střední, ale především východní Slovensko, alespoň z pohledu zdejších Romů, se rychle mění. Na silnicích se na jednu stranu prohání mnoho silných aut s volantem napravo, dovezených z Anglie²⁰, roste mnoho poměrně luxusních domečků a vilek takovýchto navrátilců, kteří se náhle stávají elitou mezi Romy. Někteří se od ostatních Romů začnou rovnou distancovat, jiní se nad ně pouze povyšují a někteří začnou své bývalé soukmenovce třeba i zneužívat k různým účelům. Každopádně oproti vrstvě jakýchsi „nových bohatých Romů“ se také prohlubuje a dramatizuje bída chudých Romů, především tedy těch, kteří svěřili své osudy městům. Když pak člověk projíždí kupříkladu přes Sečovce, na hlavním tahu mezi Košicemi a Michaľovci, vidí město, které za deště v létě připomíná spíše nějaké středoafričké přelidněné korzo, než město

²⁰ http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e0dacf6ce87b0755beb52bd0a19221f179792bac_512_07-4%20Uherek.pdf

blízko ukrajinských hranic. Silnice lemovaná Romy všech věkových kategorií, mračna dětí, hádky dospělých, mnoho všemožných různých překupníků a o kus dál také prostitutek...to vše ve čtyři hodiny odpoledne, na pozadí něčeho, čemu se nedá říci jinak než slumm – příměstské chatrče z vlnitého plechu přistavěné k sídlištním bytovkám, či spíše jejich pozůstatkům. Všude ruch, nepořádek, prádelní šňůry, kaluže, psi, venkovní plotny. Ze všeho nejvíce to připomíná obrázky z Indie. I tak tedy může vypadat romské osídlení dneška ve střední Evropě..

7.1 Dětva

Jestliže v romských osadách jsem se snažil podvědomě dokázat, že tam prostituce nebudí (a zjistil jsem, že to zdaleka není tak jednoznačné..), pak ve středo-a východoslovenských městech a na jejich sídlišťích jsem naopak prostituci programově vyhledával. Někdy to nebylo vůbec složité..například v Dětvě, kde moje pouť těmito nehostinnými místy začala. Dětva je středoslovenské okresní město náležící banskobystrickému kraji. Žije v ní okolo 15ti tisíc stálých obyvatel²¹, mezi nimi také mnoho Romů a to především na sídlišti v dolní části obce, těsně vedle silnice národního významu. Dopředu říkám, že vliv této silnice na prostituci ve městě je zcela zásadní. Jedná se o silnici propojující Bratislavu a Zvolen ze západu a severu s Košicemi a Lučencem na východě a jihu. Samozřejmě kromě Slováků tudy často projíždějí také Němci, Češi a nezřídka ruští podnikatelé. To činí toto místo prostituci vskutku zaslíbeným. Jelikož zde nebyla ani tolik otázka, zda tu prostituce je či není, jelikož z různých zdrojů jsem věděl, že se jí tu v poslední době daří velmi dobře, tak jsem se snažil hlavně zachytávat její míru, její aktérky, způsoby, výskyt atd. Vše jsem se snažil zaznamenávat a poskytnout.

Mým klíčovým respondentem v této lokalitě byla jedna dětvanská Romka, která v tamní romské komunitě dost znamená, na Romy dokáže velmi silně působit a o jejich problémech a starostech je dobře informovaná. Jedná se o jednu známou Mgr. Andře, který vedl tamní výzkum a kontakt s ní mi doporučil. Prostituci na Dětvě označuje za poměrně mladý jev, který začaly asi před patnácti lety údajné sestry Čibčalovy (nepovažuji zveřejnění tohoto údaje za podstatné, jelikož v Dětvě, již dlouho nežijí) což byly příslušnice jedné z větších romských rodin na Dětvě. Následujících 10 let byly projevy prostituce v tomto regionu spíše latentní, avšak

²¹ <http://www.e-obce.sk/obec/detva/detva.html>

motorem jejího nynějšího rozmachu byla především závist Romek, vidících relativní přepych žen a dívek, které prostituci provozují, oproti jejich vlastnímu životnímu standardu, který nebývá valný. Za další důvod pak tato žena označuje nutkání žen v domácnosti postarat se o děti (tradiční Romové staví na vysoké místě v žebříčku příkoří hlad dětí..). Co se týká organizace této „práce“ pak na Dětvě prý v současné době pasáctví neexistuje, bylo totiž uvědomělými Romy vymýceno. Prostituce je prý překvapivě tolerována romskými muži (což je v rozporu s jejich tradiční žárlivostí a majetnictví ve vztahu ke svým ženám – důvody hledejme rozkladu těchto tradičních hodnot a příchodu oné mrazivé utilitární materialistické kultury chudoby, která na metafyzické zásady nehledí). Tragikomicky zněla připomínka, že většina mužů uznává své ženy více jako prostitutky než jako ženy v domácnosti, pečující o „rodinný krb“ (tyto pečující ženy mívají chudší domácnost..). Četnost prostituce je podle ní v současné době velmi vysoká, velmi mnoho mladých dívek i manželek si chodí tímto způsobem nárazově přivydělávat. Nárazově proto, protože Romky touto cestou prý nevyhledávají stálý příjem (jako například v ČR sloužící ke shánění drog), ale že berou prostituci spíše jako jednoduché východisko potíží s penězi, ale většinou si vystačí jen s několika „vycházkami“ do měsíce. Samy Romky vidí prostituci stále ještě jako nečistou a tak ji příliš nevystavují na odív a provozují jí ne příliš často. Jenomže ani tato praxe „cudnosti“ nejspíš nepřetrvá na věky, neboť když vidíme mladší prostitutky, čím dále tím méně zatížené tradiční výchovou, žijící celý život v urbánním prostoru, jak se veřejně vykazují přepychovými módními doplňky a šaty s jasným poukazem na původ peněz, za které si to vše pořizují, pak je jasné, že do budoucna se situace změní. Co se týče zdravotní stránky věci, tak Romky navštěvují různé preventivní prohlídky u venerologů a gynekologů velmi často a se zavedením zdravotních poplatků na Slovensku jsou velmi dobrými klientkami. Co se týče legality, tak prostituce je v tomto regionu prý dosti tolerována, protože klientela pochází i z řad policie a úřadů...

Většina informací, jež jsem získal od této ženy se i v dalším výzkumu potvrdila. Co však potvrdit nemůžu je tvrzení, že zdejší romské prostitutky vydělávají samy na sebe, že je nikdo „nepase“. Více o tom dále. Mimo tohoto rozhovoru jsem si promluvil i s dalšími respondenty, kteří mi ve větší či menší míře potvrzovali to, co jsem slyšel od této dámy. Velmi zajímavý byl například rozhovor s karmelitánskou jeptiškou, jež seděla v non-stop baru na okraji Dětvy který, jak jsem později zjistil, je jakousi základnou pro romskou prostituci zde. Zajímavé také bylo nezúčastněné pozorování,

jež jsem realizoval z úkrytu u silnice. Pozoroval jsem dvě mladé romské prostitutky, které stopovaly klienty. Jedna byla blondatá a druhá černovlasá. Oboum mohlo být okolo 17ti let. Světlovlasá slečna byla více aktivní. Mávala na auta, vystavovala se. Zastavil ji červený transit se slovenskou poznávací značkou. Odjíždí asi 500m na druhý břeh řeky Slatiny, která teče nedaleko. Přesně za dvacet minut se vrací. Slečna se, ale nevrací k té druhé, nechává se odvézt někam do města. Tmavovláska mezitím nastoupila do bílého auta s českou poznávací značkou. Odjeli do stejných míst, jako ta první slečna, jen zastavili o kus dřív na břehu. Než do něj nastoupila, tak auto jelo směr sídliště a pak zpět. Čekal jsem dvacet minut na návrat tmavovlasé slečny. Ve chvíli kdy se vrátila, ihned začala telefonovat a já jsem odešel. Šel jsem obhlédnout místo, kde se akt podle všeho odehrává takřka ve všech případech - jedná se o palouček, dobře viditelný od silnice, kde je možno kontrolovat, zda se neděje nic nepatřičného, čili jde o jakousi ochranu pro samotné prostitutky. Na onom místě jsem našel velké kvantum použitých prezervativů. Po chvíli mého pozorování, přijel další klient s dívkou (blondýnou) a tak jsem šel pryč.

Ve výše zmíněném non – stop baru sem i také podařilo udělat rozhovor přímo s jednou prostitutkou, které můžeme pro tyto účely říkat třeba Milada. Ona sama o mém výzkumném záměru neměla ani ponětí, pokládala mě za potenciálního váhavého klienta a podle toho se ke mně také chovala. Ochotně mi na vše odpovídala. Navenek by mohlo působit zajímavě, že jsem se k rozhovoru s ní dostal díky tomu, že mě požádala o cigaretu, což před ní i po ní učinilo více tamních dívek. Je tedy odůvodněné, že tato Milada není jedinou prostitutkou, která se v tom baru nacházela, spíš naopak. Tato šestadvacetiletá žena mi vyprávěla různé věci, říkala že její taxa je okolo 500 Sk, pro ošklivé o dvě stě víc, pro hezké o dvě stě míň, ale nikdy prý nechodí s Romy. Když ji zastaví Němec, říká si prý až o 50 či 70 euro. O prostituci mluvila jako o jediném reálném přivýdělku pro místní ženy. Na onom sídlišti, kde ona žije, se prý prostituci věnuje !!většina!! žen mezi 15tým a 30tým rokem...ona sama prý má dvě dcery, přičemž té starší je 12 let a prý se brzo začne také věnovat prostituci. Sama tato dcera seděla vedle své matky a vše bedlivě poslouchala. Na mou otázku, zde Miladě nepřipadá, že takovýto stav je špatný, odpověděla, že je velmi špatný, ale že jinak by byl ještě horší, kdyby se ženy prostituci nevěnovaly. Po omezení sociálních dávek je prý materiální situace tamních Romů naprosto zoufalá. Milada mi také řekla jednu zajímavou informaci o její rodině – Její matka prý pochází ze Svidníku a kvůli prostituci ji zavrhl. Její manžel se s ní také rozešel, ale prý ne kvůli prostituci.

Celý rozhovor měl dohru večer na romské zábavě, kam jsem se byl podívat. Milada tam přišla a snažila se mě přemluvit k obchodu...když to nevyšlo se mnou, tak se nakonec obrátila na jiného člověka, Roma. Zda se jednalo o prostituci, už jsem se nedozvěděl, každopádně s přihlédnutím na tvrzení slečny Milady, že Romům svoje služby neposkytuje, by to bylo přinejmenším pikantní. V Dětvě mě zaujalo ještě něco – podle mého zběžného pozorování i podle tvrzení místních se tam prostituci věnují pouze Romky, Slovensky nikoli. Jedním z důvodů je prý také to, že například pro Němce nebo Angličany, když tudy projíždějí, představují Romky „exotičtější zboží“²².

7.2 Krompachy

„Naše mesto vyzerá krásne počas celého roka, nie len počas Vianoc. Príd'te sa sami presvedčiť o kráse mesta Krompachy...“

Takto poutavě lákají do tohoto spišského maloměsta internetové stránky této obce. Můj názor na toto město se po jeho návštěvě „drobně“ lišil. Pravda, nebyl jsem tam sice o Vánocích, ale v červenci 2009, nicméně hezky tam opravdu příliš nebylo. Abych to uvedl na pravou míru – zde jsem skutečně zažil velmi působivý, avšak nepříliš radostný výzkumný zážitek. Pro větší autenticitu jsem si dovolil sem vložit přepis svého terenního deníku, kde mám tuto zkušenost barvitě a začerstva vyličenou. Ještě předtím bych chtěl ale zmínit, že do Krompach jsem si vydal opět na popud organizace Člověk v Tísni. Dozvěděl jsem se od nich, že v Krompachách byly zaznamenány případy dětské prostituce. Zde je moje zkušenost:

na sociálním odboru v Krompachách mi žádné informace neposkytli, TSP²³ řekl, že se mnou bez papíru jednat nemůže, šel jsem tedy po čuchu hledat romské a možné kriminální lokality. Došel jsem k baru/klubu, kde postával Rom. Nic dalšího. Pak jsem šel dolů směrem, kde jsem tušil romské osídlení. Došel jsem až ke komunitnímu centru, kde jsem se dal do řeči s TSP. Stále nechtěl nic říct, přesto mi úplně v závěru hovoru dal tip na nonstopku u hřbitova v horní části města. Po cestě jsem potkal romského chlapce, jehož jsem se optal na cestu tam nahoru. Řekl, že mě tam dovede za půl euro. Po cestě jsem se s ním trochu sblížil. Řekl, že je mu 14, a že vegetí. Dovedl nás do nonstopky, kde mi servírka i starý Cigán říkali, že je zde bezpečno.

²² O jakési neplánované (možná i plánované) exotické sexuální turistice mužů ze Západu, kteří vyhledávají slovenské Romky pro jejich temperament a snědou barvu kůže se již mluví dlouhou dobu. Slovensko v tomto případě představuje jakousi „lacinější variantu Thajska.“ Zdroj: Trafficking in Human Beings in Central Europe, 2005 Published by La Strada Czech Republic, o. p. s. ISBN: 80-239-4212-3

²³ Terénní sociální pracovník

Starý cigán na záchodě říkal, že prostitute tu nejede. Pak za mnou ale přišel onen chlapec a říkal, že chce, abych mu koupil aceton – ředidlo se zeleným pruhem. Při otázce na co to chce řekl, že jeho otec natírá plot, ale že jemu jakožto 14letému to neprodají. Podvědomě jsem asi tušil, že je to feťák, ale stejně jsem mu nakonec ředidlo koupil. Narovinu jsem pak po něm chtěl protislužbu – romskou děvku. Řekl, že mě k ní dovede. Šli jsem s ním na nádraží. Tam jsem měl chvíli počkat. Dal jsem mu euro za zprostředkování a čekal jsem. Oproti plánovanému času dalšího setkání uběhlo dalších 10 minut, když jsem na nádraží objevil chlapce s dívkou. Domníval jsem se, že to je ona děvka s ochráncem/pasákem. Oběma mohlo být tak 15 let. Po chvílce ostychu jsem se ptal na sexuální služby. Dívka byla na prodej. Chvilku jsme se bavili. Chlapec do debaty zasahoval, očekával výběr peněz. Pak jsme šli ven, rozdál jsem jim nějaké cigarety, když tu se objevil Cikán²⁴ - feťák s ředidlem a dívkou, která byla evidentně prolezlá čicháním a působila velmi nezdravě. Pochopil jsem, že tady vede k prostituci především návyk na omamné látky – čichání. Tato dívka se sama nabízela, zda ji prodám do Německa. Předchozí dívka si rovněž myslela, že ji chci prodat do Německa, ale ta to nechtěla. Pak se mi vyjevila poněkud morbidní scéna, kdy mladí feťáci přilepili nosy k lahvi a sjížděli se acetonem. Brzy jsem odcházel. Mladý feťák se ptal, zda chci jeho „zboží“: Seřval jsem ho, že mi přivedl fetačku. Lekl se a šel pryč. Prostituce v Krompachách zdá se být především v režii dětí ve věku od 13 do 15ti let, které žebrají a fetují.

Tolik tedy můj zápis zážitku z Krompach. Strávil jsem tam pouze toto jedno odpoledne, takže nemůžu o tamní situaci mluvit nijak kvalifikovaně. Každopádně jsem absolutně přesvědčený, že můj zážitek tam nebyl nijak výjimečný. Spíš bych řekl že se jedná o špičku ledovce....

Ještě bych rád dodal jednu zkušenost, ve které se setkávají drogy a prostitute; Na samém jihu středního Slovenska, v maďarském příhraničí, jsem měl možnost se zastavit v městě Fiľakovo. V mnoha ohledech na mě dost zapůsobilo, jelikož mi připadalo vcelku neuvěřitelné. Divil jsem se tomu, že spolu tamní lidé vedou rozhovory, jež jsou téměř vždy dvojjazyčné – slovenské a maďarské. Připadalo mi zvláštní, že tam není samozřejmostí ujednotit si jazyk konkrétní rozpravy. Zvláštní mi také připadala přirozená trilingvita, kterou tam chudí Romové obývající zanedbaná sídliště, disponují. Uprostřed sídliště, kde opravdu snad žili jen Romové, jsem si

²⁴ Ten, který mě dovedl k non-stopce a pak chtěl zakoupit ředidlo.

vpodvečer sednul na lavičku a kochal se pohledem na majestátnou pevnost, tyčící se nad městem, postavenou na ochranu vůči osmanským nájezdům. Po nějaké době jsem pravděpodobně přestal být Romům nápadný a ti se tak dál nerušeně věnovali svým záležitostem. Já se je snažil po očku sledovat a za chvíli jsem byl odměněn zajímavou situací, kterou sice nechci vydávat za svědectví čehokoli, ale můj názor na věc mi nikdo nevezme – pozoroval jsem černě oděného muž, nabízejícího cosi v sevřené dlani pohublému mladíkovi, načež mladík odnesl ono „cosi“ a černě oděný muž poté odešel s dívkou, doté doby postávající za oběma muži. Je možné, že se jednalo o výměnu sexuálních služeb za drogy, bohužel takřka jediné čím to mohu podložit, je rezignovaný výraz mladé dívky, za kterou jednali ostatní....

7.3 Humenné

Moje další působení zde na Slovensku směřovalo více na východ. V první fázi do Prešova, kde jsem však byl pouze přes jednu noc. Tamní výzkum spočíval pouze ve spontánním rozhovoru na policejní stanici, kam jsem se dostal díky tomu, že jsem při stopování ztratil veškeré doklady a peníze. Policie, ač samozřejmě nemá jakoukoli pravomoc sdělovat své poznatky, mi ochotně sdělila, že v oblasti Prešov – juh, je velmi mnoho Romek, které pracují někdy ve slovenských nočních klubech a někdy na českých silnicích. Není jednoduché je potkat, protože si na ně policie dává pozor – velmi často bývají prý pohlavně nakažené.

Moje další cesta vedla přes Košice a dále přes v úvodu zmíněné Sečovce (kde jsem si udělal kratší zastávku, abych si tento „slovenský Lagos“ trošku prohlédl. Nedělal jsem tam žádné konkrétní rozhovory na téma prostituce, pouze vyzpovídal jednu starší dámu (Romku), která byla ochotná se se mnou bavit. Vypověděla, že stejně jako i na jiných východolovenských místech, tak tu mládež stále častěji bere drogy a pak krade a dělá různé další nepříčnosti.

Drogy jsou celkově velmi silným motivem prostituce, přinejmenším v oblasti mého výzkumu. Problém je, že se většinou jedná o drogy domácí provenience (respondenti většinou mluvili o pervitinu a ředidlu). Je proto odůvodněné se domnívat, že jevy, kterým jsem byl určitým způsobem svědkem v Kropachách, se odehrávají plošně mezi romskou mládeží a prostituce je v tomto systému nutná k jeho chodu. Je až mrazivé, za jak málo jsou mladé Romky svá těla ochotny prodávat. Skutečně by při určitém umění smlouvat asi nebylo tak složité si „zakoupit“ drogově závislou

čtrnáctiletou dívku za jednu plechovku acetonu v hodnotě jen o málo převyšující jedno euro...

Nakonec jsem doputoval až do čtyřicetitisícového města Humenné. Nerad bych se opakoval, ale samozřejmě že na doporučení ČvT – pobočka Slovensko. Jak už bylo zmíněno v podkapitole „Podskalka“, tak v centru Humenné žilo kdysi asi 2500 Romů ve dvou bytovkách, odkud byly neustále hlášeny nějaké problémy, kriminalita, drogy, prostituce...mnoho z nich odešlo na Podskalku, jež s tímto městem úzce souvisí. Samotné Humenné dnes působí vcelku klidným dojmem, v parném létě mi připomínala některá západočeská města. Jak už bylo řečeno, největší kus práce jsem v této lokalitě odbyl na Podskalce, přesto i Humenné samo skýtalo především večer „svá kouzla“. Díky jednomu postaršímu respondentovi jsem šel dělat výzkum do blízkosti vlakového nádraží. Dorazil jsem tam v podvečer, zrovna když se tam začala scházet místní „galérka“.

Po rozhovoru se dvěma zde-žijícími bezdomovci jsem zjistil, že vskutku velká bašta prostituce je právě zde. Zejména přilehlý non –stop bar, kde se pohybuje také dost „pasáků“. Bezdomovci mi dále řekli, že skutečně taxíky vozí lehké dívky neustále na jejich místa a za drobný úplatek mi slíbili setkání s romskou prostitutkou. Toto setkání proběhlo asi o dvacet minut déle. Na nádraží ji přivezl taxikář a byla zavedena rovnou ke mě. Z počátku byla velmi nejistá, protože se divila tomu, že by ji tak najisto hledal mladý český údajný turista s batohem na zádech. Pak se se mnou dala do dlouhého rozhovoru, který ji zakrátko přestal být nepříjemný. Mluvila o své drogové závislosti, o tom jak „pracovala“ na severu Čech, o Německu. Měla klasické vyžilé rysy, věk přesto jen 28 let. Pověděla mi, že většina klientů jsou Slováci a většinou si účtuje třeba 15 euro, záleží prý na dohodě. Klientů jí prý ubývá na úkor mladých děvčat z Podskalky, kde prý také žije. Podskalku nám popsala jako baštu kriminality a drog. Ona sama se považuje za obyvatelky oné nové Podskalky, tedy místa, kde žijí sestěhovaní Romové z Humenné. V Humenné má ale stále své hlavní působiště. Sama o sobě řekla, že její rodiče jsou z Maďarska, ostatně jako spousta dalších podskalských Romů.

Po rozhovoru s touto prostitutkou byl čas na návštěvu nádržaní non-stopky. Tam se rychle rozkřiklo, že se zajímám o prostitutky. Přišel za mnou jeden pasák (Rom), který mi nejprve nabízel jakousi „gádžovku z Košic, bývalou barovou tanečnici.“ Její cena je prý alespoň padesát euro. Když jsem ale proti jeho očekávání projevil zájem o

střetnutí s Romkami, velmi se podivil, avšak v zápětí dodal, že to samozřejmě není problém a že jejich cena je velmi nízká. Na první pohled tedy vlastnil velký „harém“. Po delším rozhovoru s ním jsem odešel. Celou dobu mě dozoroval urostlý Slovák, který se s tímto Romem průběžně bavil. S těmito dvěma pány jsem měl málem nepříjemný konflikt, neboť se jim vůbec nepozdávalo, že se zajímám o prostitutky, ale pak si žádnou nevyberu. Byl jsem rád, že jsem bez úhony odešel. Druhý den odpoledne jsem tohoto Roma potkal v centru Humenné. Dal jsem se s ním znovu do řeči, tentokrát mi řekl mnohem více o sobě. Velmi ho překvapila moje jakási znalost romštiny, chvíli mě považoval za polovičního Roma. Když jsem v něm vyvolal trochu důvěry, řekl mi, že jeho děvčata jsou prakticky výhradně z okruhu jeho rodiny. (Bílá „gádžovka“ tedy byla podle očekávání výmysl, kterým ze mě chtěl vytáhnout předešlého večera peníze). I on mluvil o své závislosti na tvrdé drogy a přiznal, že Podskalka (kde rovněž bydlí) je drog plná. Mluvil o pervitinu a ředidlu, což se shoduje i s tvrzeními ostatních respondentů.

Znovu také došlo na setkání se včerejší prostitutkou, která mi dále uvedla, že prostitutky velmi často vodí své klienty do jakési laguny přilehlé k Humenné. Tu jsem nenašel, zato jsem našel staveniště s kaluží vody, což však, jak jsem se od ní nakonec dozvěděl, byla ona zmíněná „laguna“. Všude se krom použitých prezervativů válely také injekční stříkačky...

V Humenné jsem absolvoval mnoho rozhovorů, leč většina mi řekla již to, co jsem věděl. Bohužel jsem se nakonec nedokázal vypravit k osadě Hrabovce, jež leží severně od Humenné při toku řeky Laborec a kde údajně se má soustředit mnoho romských prostitutek, pro něž je v Humenném a okolí přílišná konkurence. Celkově mě ale tato návštěva utvrdila v jednom – ať už navštívíte kterékoli východoslovenské sídliště, romské prostitutky tam najdete.

8. Závěr

Je čas na shrnutí celé práce, celého výzkumu a poznatků z něj nabytých, je čas tomu udělit nějakou závěrečnou formu.

První impuls k výzkumu romské prostituce jsem dostal v létě roku 2008 na Dětvě. Tehdy jsem se dozvěděl, že tamní romská komunita bojuje se sociálními a existenčními problémy, přičemž žádnou dávku oleje do ohně přilévají právě ženy, které ze zoufalství a z touhy po lepším životním standartu se uchylují s růžovou kabelkou na odpočívadla hlavního tahu a stopují movité pány. Tehdy mi na tomto tématu přišla zajímavá především jeho naléhavost a důležitost, kterou pro své aktéry a jejich okolí přináší. Doktor Danny Salzmann se prý s oblibou vyjadřuje o úchylných etnografů a některých antropologů na zcela bizarní věci, jako je například nošení živůtků na Pelhřimovsku v letech 1780 – 1787. Myslím, že rozumím tomu, co mu na tom připadá tak komické..

Romská prostituce na středním a východním Slovensku, to je úplně jiné téma. Není to zkoumání něčeho, co by mohlo být valně většině lidí zcela lhostejné. Na jednu stranu je to výhoda v tom, že výzkumník pociťuje, že nedělá úplně zbytečnou práci. Je sice jasné, že tato studie nebude nikdy nikde citována a bude úspěch, když si ji alespoň někdo přečte. Přesto ale pro mě, jako pro člověka který jsem ji zpracovával, bylo pozitivem, že jsem při tom pociťoval, že se zajímám o reálné problémy, reálné životy lidí a jejich strasti. Nadruhou stranu jsem si ale nedokázal udržet zdravý odstup, který by garantoval uvažování zdravým rozumem. Při výzkumu jsem v terénu jsem občas trpěl (nevím jestli je to to správné slovo, protože to byl spíše někdy takový excitovaný stav než utrpení..) pocitem, že okolo mě jsou jen samé prostitutky, pasáci, narkomani a dealeri drog. Upřímně musím říct, že jsem se v terénu cítil jako paparazzi, který nehledá objektivní pravdu, ale který hledá senzace. Alespoň zpočátku. Každopádně jsem si jistý, že mě hlad po výzkumných „sólokaprech“ přivedl přinejmenším k zajímavým objevům.

Myslím že nebude nikterak náročné shrnout, jaké jsou rozdíly s mírou a výskytem prostituce v romských osadách a ve městech. Je zbytečné říkat, že v osadách se vyskytuje méně. No samozřejmě že méně. Vždyť v osadách je nízká poptávka, žije se

tam tradičněji, pro prostitutky je tam zkrátka příliš málo prostoru. Děvčata žijící v osadě si nedovolí jen tak jít vydělávat někam k silnici. Dá se tak říci, že osadní způsob život s užšími sociálními vazbami, se silnější sociální kontrolou danou mimojiné nízkou vzájemnou anonymitou a silnou rodovou provázaností.., dá se tedy říci, že tento způsob života nahrává udržení tradičního *romipen* neboli romství, romského světa, života podle zvyklostí atd. Vzhledem k tomu, že prostituce, ačkoli se o ní říká, že to je nejstarší řemeslo, tak pro Romy je spíš jedním z neblahých produktů modernity, pak můžeme s odkazem na dříve řečené říci, že onen osadní způsob života dokáže stále ještě vytvářet překážku pro masový výskyt tohoto jevu. Můžu také konstatovat, že jisté vysvětlení můžeme my, antropologové, hledat v konceptu rituální čistoty, který jsme si vytvořili. Můžeme tedy říci, že rituálně ne zcela „čistí“ obyvatelé osad by mohli k prostituci mít potenciálně větší sklony, vzhledem k tomu, že nedrží tak úzkostlivě některých zásad. Problém je, že tato rituální čistota a nečistota není Romy prožívána tím způsobem, že bychom si mohli ohraničit lidi, kteří prostituci určitě vykonávají budou a kteří ne. Každodenní život Romů v osadách není boj za rituální čistotu, pouze se dá říci, že Romové podvědomě cítí, že některé věci jsou špatné a některé ne. Jenomže nedá se už tak jednoznačně říci, že lidé, kteří například jedí psí maso by se nutně měli prodávat - a to nemluvím o tom, že většinou nevypadají příliš k světu..- mnohdy může dívky nebo ženy svést k prostituci úplně něco jiného než to, že by byly brány za rituálně nečisté. Když se nad tím zamyslím, připadá mi to absurdní. Romové jsou lidé jako každý jiný. Prostitutkou se může stát jakákoli žena, ať už „rituálně čistá nebo nečistá“. Pohnutky a motivace jsou konkrétní a vztahují se nějak k jedinci samotnému, k jeho aktuální situaci, k jeho historii atd. Takže vlastně jediné co mohu konstatovat je, že romská osada je vzhledem k výskytu prostituce silně limitující faktor. A nespletu se.

Teď je ovšem na místě říci, že jsem předchozí řádky věnoval té jakési „tradiční“ romské osadě. Víím že to zní jako zaklínadlo, leč tato definice mi připadá nejvhodnější a proto ji používám. Jenomže na Slovensku již dnes nejsou jenom tyto „tradiční“ osady. Popsal jsem více různých namátkových typů. Především zachycené příklady Podskalky a Žehry, které de fakto násilným přistěhováním tisíce Romů zcela změnilly svůj ráz a staly se ani ne osadami, ani městy, ani městysy, spíš jakýmsi obtížně definovatelným sídelním typem, nicméně nejhorší variantou ze všech. Variantou, kde se trhají pevné rodinné a sociální vazby protože lidé jsou zcela zbaveni odpovědnosti sami nad sebou, nemají prakticky možnost do svých životů aktivně

promluvit, neboť nemají práci, nemají vzdělání, nemají žádné možnosti a žijí na miniaturním prostoru mezi tisíci a tisíci lidmi naprosto stejné situace. Vlastně až k pobavení pro mě byl pohled na Žehru, kde jsem mezi činžáky přelidněnými k prasknutí neviděl ani jediný malý obchůdek, ani restauraci, za to však na fasádě jednoho z domů byl obří, asi 36 čtverečních metrů zabírající předvolební billboard, z něhož se usmíval jakýsi vysoce postavený politik a zbídačeným Romům zvěstoval „**Dav tuke miri zor**“ tedy „**dám ti svou sílu**“. Možná by Romové více než sílu tohoto obdivuhodného člověka potřebovali práci a důstojný život.

Důstojným životem nežijí často také právě Romové na sídlištích velkých měst, kde je rovněž obrovská kumulace prostituce, drog, kriminality atd. atd. Navíc je tam ještě více draho, často rasismus a dalším vlivy, které s sebou přináší toto prostředí.

A teď se dostávám k jádru celé věci. Není třeba detailně vyjmenovávat všechny aspekty, které nahrávají prostituce ve městě a v osadách jako je Žehra či Podskalka; není důležité zmiňovat drogy, obchod s lidmi či prostituci. Důležité je říci, že prostituce je činnost, která člověku ubírá před sebou samým jeho důstojnost. A taková činnost může fungovat jedině v prostředí (ať už je to město, vesnice či reedukačné centrum), kde je lidská důstojnost pošlapávána. ..

Když to tak celé shrnuji, přicházím na myšlenku, že jsem si výzkumnou hypotézu možná stanovil špatně. Možná jsem neměl hledat rozdílnosti ve výskytu a motivech prostituce v urbánním a venkovském prostředí. Možná jsem měl spíš přemýšlet, jestli se nějak liší romská prostituce v pojetí a nahlížení Romů a Neromů. Podle toho, co již bylo napsáno bych soudil, že se to neliší. Prostituce je jenom jedna. Pro všechny.

9. Bibliografie

Lacková, E; Hübschmannová, M.: *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*: Praha : Triáda, 2002 vydání 2, ISBN: 80-86138-47-x

Čačipen pal o Roma – *Súhrnná zpráva o Rómoch na Slovensku* (Vašečka a kol., Institut pre verejné otázky, Bratislava, 2002)
ISBN: 80-88935-41-5

Hendl, J: *Kvalitativní výzkum*, Portál, 2005, ISBN: 978-80-7367-485-4

Jakoubek M.: *Romové – konec (ne)jednoho mýtu*. Praha. 2004.
ISBN: 80-86140-21-0

E. Horváthová: *Cigáni na Slovensku, Historicko etnografický náčrt*
Bratislava, 1964

Editovali: Marek Jakoubek, Tomáš Hirt: *Romové: Kulturologické etudy*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, Plzeň 2004
ISBN: 80-86473-83-X

Scheffel, D. Mušinka, A. : *Rómská marginalita (eds.)*, Prešov, 2004
ISBN 80-968905-3-0

Nadácia Milana Šimečky, *Kaj džas (kam kráčáš)*, Bratislava 2001
ISBN 80-89008-06-2

Trafficking in Human Beings in Central Europe, 2005
Published by La Strada Czech Republic, o. p. s. ISBN: 80-239-4212-3

Internetové zdroje:

http://www.infodrogy.sk/ActiveWeb/d/romovia/sk/romovia_a_drogy.html

<http://www.dolany.sk>

www.viglas.sk

<http://www.e-obce.sk/obec/detva/detva.html>

http://www.alianciazien.sk/files/Analyza_romskej_problematiky.pdf

http://sreview.soc.cas.cz/uploads/e0dacf6ce87b0755beb52bd0a19221f179792bac_512_07-4%20Uherek.pdf

<http://zvol.slatina.szm.com>

www.dzaniben.cz

www.romea.cz